

О. О. Акімов,
к. держ. упр., доцент, Заслужений економіст України, начальник відділу правового
забезпечення, Національна служба посередництва і примирення
ORCID ID:0000-0002-9557-2276

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.5—6.81

СИСТЕМОГЕНЕЗ ОСОБИСТІСНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПСИХОГЕННОМУ ВИМІРІ

O. Akimov,
PhD in Public Administration, Associate professor, Honored Economist of Ukraine,
Head of the legal department, National Mediation and Conciliation Service

SYSTEMOGENESIS OF PERSONAL COMPETENCES IN PSYCHOGENIC MEASUREMENT

У статті здійснено дослідження системогенезу особистісних компетентностей у психогенному вимірі, оскільки на сьогодні стає актуальним та значущим питання розвитку особистісних компетентностей, у тому числі індивідуальної та групової стійкості в умовах впливу зовнішніх та внутрішніх психогенних факторів, які перешкоджають ефективному здійсненню державно-управлінської діяльності. Проаналізовано теоретичні та інституційні передумови застосування системогенезу особистісних компетентностей у психогенному вимірі до державно-управлінської діяльності, зокрема в частині виявлення формуючих чинників.

Визначено, що системогенезно особистісні компетентності в державно-управлінській діяльності доцільно застосовувати комплексно, як у контексті здійснення державно-управлінської діяльності, так і до її складових елементів. Передумовами до дослідження особистісних компетентностей у психогенному вимірі як підходу розвитку, еволюції основних складових її елементів визначено дослідження таких елементів: державно-службова діяльність (професійна діяльність державних службовців), державно-інституційна діяльність (діяльність органів державної влади). Щодо напрямку дослідження державно-службової діяльності запропоновано розкрити професіоналізацію загалом державної служби, професійну компетентність державних службовців, формування специфічного комплексу функцій і професійних стандартів; інституціоналізацію трудових відносин у сфері державної служби; розвиток інститутів індивідуальної професіоналізації тощо. Виявлено проблемні питання формування особистісних компетентностей до здійснення державно-управлінської діяльності у гносеологічному аспекті. Запропоновано можливості застосування окремих методів дослідження державно-управлінської діяльності як системного утворення.

The article studies the systemogenesis of personal competencies in a psychogenic dimension, since today the development of personal competencies, including individual and group sustainability under the influence of external and internal psychogenic factors that impede the effective implementation of public administration, is becoming relevant and relevant. The theoretical and institutional prerequisites for the application of the systemogenesis of personal competencies in the psychogenic dimension in public administration are analyzed, in terms of identifying formative factors.

It has been determined that it is advisable to apply systemically-genetically personal competencies in public administration in a comprehensive manner, both in the context of public administration and in its constituent elements. The prerequisites for the study of personal competencies in the psychogenic dimension as an approach to development, the evolution of its main components are studies of such elements as public service activities (professional activities of public servants), state and institutional activities (activities of public authorities). Regarding the direction of the study of public service activities, we proposed to disclose in general the professionalization of public service, the professional competence of public servants, the formation of a specific set of functions and professional standards; institutionalization of labor relations in the field of public service; development of institutions of individual professionalization and the like. Thus, the systematization of public administration should be considered in the context of such formative factors as: legal factors; functional factors; organizational factors; institutional factors; Competency factors; motivational factors; psychological factors. The problematic issues of the formation of personal competencies in the implementation of public administration in the epistemological aspect are identified. The possibilities of using individual research methods of public administration as a system of education are proposed.

Ключові слова: державно-управлінська діяльність, особистісні компетентності, психогенний вимір, тенденції розвитку, системогенез, публічне управління, державне управління, державна служба.

Key words: public administration, personal competencies, psychogenic dimension, development trends, systemogenesis, public administration, public administration, public service.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Актуальність процесів систематизації у сфері державного управління, у тому числі державно-управлінської діяльності, їх розвиток, наукове підґрунтя та практична реалізація є важливою умовою розвитку вітчизняної науки публічного управління та адміністрування. Розвиток вітчизняного державного управління на сучасному етапі перебуває на етапі пошуку нових шляхів здійснення ефективної державно-управлінської діяльності, з можливістю пропонування кар'єрного зросту для молодих фахівців, залучення ефективного зарубіжного досвіду, розвитку нових професійних стандартів та формування нових компетентностей для державних службовців. Функціонування та розвиток державно-управлінської діяльності як системного утворення потребує як наукового вивчення, зокрема у контексті методологічного його забезпечення, так і розробки практичних рекомендацій для ефективної її здійснення.

Систематизацію державно-управлінської діяльності доцільно розглядати в контексті таких формуючих чинників: правові чинники; функціональні чинники; організаційні чинники; інституційні чинники; компетентнісні чинники; мотиваційні чинники; психологічні чинники.

Таким чином, проблема дослідження системогенезу особистісних компетентностей у психогенному вимірі та подальшого розвитку системогенезного підходу до державно-управлінської діяльності, порядку організації органів державної влади обумовлена: відсутністю вра-

хування системогенезних аспектів розвитку загалом публічного управління, у тому числі і державного управління; розвитком вітчизняної практики здійснення державної служби, професійної діяльності державних службовців у системогенезному вимірі; відсутністю систематизованих, комплексних дослідження щодо проблематики застосування системогенезу як парадигми публічного управління загалом і до державного управління зокрема.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Актуалізовано заявлену наукову проблематику і питаннями реформування державної служби та державного управління як соціального інституту з врахуванням поточних потреб сьогодення. Адже необхідними на сьогодні є: налагодження процесів комунікації між владою та суспільством, робота у напрямку формування якісних кадрів, підвищення якості адміністративних послуг, розвиток компетентностей державних службовців загалом та зокрема морально-етичні, соціокультурні, науково-пізнавальні та інші складові компетентностей. Систематизація, на перший погляд таких різних проблем, по суті, має єдину мету — ефективно здійснення державно-управлінської діяльності. Тому таким важливим для досягнення високих результатів є розгляд і вирішення усіх зазначених проблемних питань у контексті дієвості державного управління як системного утворення.

Вивченню різних проблем функціонування та розвитку державного управління як системного утворення присвячено праці багатьох вітчизняних дослідників:

О.В. Антонової, В.В. Баштанника, С.А. Дубенко, В.Ю. Захарченка, С.В. Загороднюка, Н.А. Липовської, В.Я. Малиновського, Т.В. Мотренка, Н.Р. Нижник, О.Ю. Оболенського, В.М. Олуйка, Т.І. Пахомової, Л.А. Пашко, О.І. Пархоменко-Кучевіл, М.І. Рудакевич, А.С. Сіцинського, С.М. Серьогіна, Ю.П. Сурміна та ін. У переважній більшості досліджень розглядаються базові засади державного управління, державної служби, визначальні основи державно-управлінської діяльності. Питання формування та реалізації інституційності суб'єктів здійснення державно-управлінської діяльності розкриті у працях сучасних дослідників вітчизняної науки — В. Авер'янова, Е. Афоніна, С. Вирового, І. Грицяка, В. Малиновського, О. Оболенського, Г. Ситника та ін.; закордонної науки — В. Парсонса, Г. Колбеча, А. Сміта, Дж. Мілла, В. Данна, Л. Пала, П. Брауна, Л. Ганна та ін.

Проблематика застосування системогенезного підходу виявлена і до окремих елементів державно-управлінської діяльності. До прикладу складним та багатоаспектним є поняття посади державної служби, яке за своїм змістом, наповненням, характеристиками, місцем у системі державної служби та іншими особливостями вчені розкривають за допомогою різноманітних методологічних підходів. Однак на сьогодні залишаються малодослідженими питання дослідження системогенезу особистісних компетентностей у психогенному вимірі як функціонально-компетенційної складової державно-управлінської діяльності та її місця і ролі у системогенезі державно-управлінської діяльності з позиції функціонування державного управління.

НЕ ВИРІШЕНІ РАНІШЕ ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Загальною проблемою залишаються дослідження складових системогенезу особистісних компетентностей у психогенному вимірі як основи державно-управлінської діяльності. Частинами цієї загальної проблеми, які потребують вирішення, є вибір формуючих критеріїв у державно-управлінській діяльності, взаємозв'язки складових елементів державно-управлінської діяльності, формування визначальних факторів розвитку професійної діяльності державних службовців та органів державної влади. Формування концепту системогенезу особистісних компетентностей у психогенному вимірі дозволяє систематизувати складові системи державно-управлінської діяльності, виявити їх особливості, встановити взаємозв'язки, розкрити розвиток, підвищувати ефективність державно-управлінської діяльності.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті — обґрунтувати складові системогенезу особистісних компетентностей у психогенному вимірі як основи державно-управлінської діяльності. Об'єктом даного дослідження є державно-управлінська діяльність. Предметом дослідження є виявлення складових системогенезу особистісних компетентностей у психогенному вимірі як основи державно-управлінської діяльності.

Для цього поставлені такі завдання: а) виявити складові системогенезу особистісних компетентностей

у психогенному вимірі як основи державно-управлінської діяльності; б) виявити передумови застосування системогенезу особистісних компетентностей у психогенному вимірі до державно-управлінської діяльності; в) виявити проблеми формування системогенезного підходу до здійснення державно-управлінської діяльності у гносеологічному аспекті; г) окреслити методологічні проблеми дослідження та можливості застосування окремих методів дослідження до системогенезного підходу державно-управлінської діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Формування та розвиток професійної діяльності державних службовців як системного утворення потребує як наукового вивчення, зокрема у контексті методологічного забезпечення, так і ефективної реалізації. У роботі заявлений підхід базується на понятті системогенезу (генезис у перекладі з грец. — походження, виникнення) як процесу зародження та розвитку, еволюції систем від нижчих форм до вищих, тлумаченні етапів цієї еволюції [1].

Поводження людей по відношенню один до одного стає усе більше деструктивним. Сьогодні ми розуміємо природу людської агресії з позиції психології, соціології, фізіології, філософії, генетики, конфліктології, психоаналізу краще, ніж колись, втім, людська жорстокість та причини виникнення агресії не зменшилися. Агресія людини/групи людей націлена на те, щоб принести шкоду іншому, а саме рукоприкладство, прямі образи, глузування, приниження, погрози, політичні інтереси, територіальні претензії, що призводить до конфліктів особистісних, професійних, воєнних, політичних. Необхідність врегулювання конфліктів, що супроводжують відносини міжособистісні/суспільні, політичні, залишається ключовою складовою процесу забезпечення безпеки на індивідуальному, груповому, регіональному, державному та наддержавному рівнях. У зв'язку з розпадом СРСР розпочався процес зміни свого лінгвістичного, культурного, релігійного або політичного статусу, а накопичення великого арсеналу озброєння у країнах пострадянського простору призвело до появи нового виду конфліктів суспільних відносин, які вийшли на новий рівень розвитку — збройних зіткнень: карабахський, грузино-абхазський, грузино-південноосетинський, осетино-інгушський, громадянська війна в Таджикистані, чеченська війна, конфлікт у Придністров'ї у результаті яких загинуло понад 200 тис. осіб [2].

Сьогодні і на території України існують "гарячі" та "потенційно-вразливі" точки: 1) міжетнічного протистояння: Північна Буковина, Південна Бессарабія, Закарпаття); 2) воєнних конфліктів на історико-географічних територіях: Крим, Слобожанщина, Донщина, Запоріжжя; 3) заморожений придністровський конфлікт поблизу кордонів України, які створюють потенційну конфліктогенність: спорадичну, перманентну, хронічну, яка націлена на перерозподіл влади, зміну політичної системи, державного устрою.

У зв'язку з вищезазначеним, стає актуальним та значущим питання розвитку особистісних компетентностей, у тому числі індивідуальної та групової стійкості в умовах впливу зовнішніх та внутрішніх психогенних факторів, які перешкоджають ефективному здійсненню державно-управлінської діяльності. Психогенні фактори впливу на системогенез державно-управлінської діяльності все частіше стають доробком вітчизняних та зарубіжних експертів та науковців з питань публічного управління.

Ф. Ніцше в своїх роботах писав, що оцінити намір або дію як аморальне, ганебне можливо лише в тому випадку, якщо в культурі, свідомості чітко виявлені, окреслені, позначені моральні цінності, які злим вчинком зневажаються. У свою чергу, реально існує зло, живе силу опору тих, хто відстоює добро; гіркий досвід зіткнення зі злом стимулює пошук більш людських, більш комфортних психологічних взаємин між людьми, а здорова мораль повинна прославляти і укріплювати життя, її волю до влади, всяка інша мораль — занепадницька, є симптомом хвороби [3].

Сьогодні існують численні соціологічні, педагогічні і психологічні дослідження, в яких описується тенденція вживати поняття "готовність", як в широкому діапазоні значень, так і у контексті достатньо різнобічного спектру психологічних явищ: готовність до ризику, до діяльності, до праці: М.О. Котик (1989), Т.М. Корнилова (1997), М.І. Крилов (1967), Л.А. Мойсеєнко (1993); готовність до вибору професії, до професійної діяльності: Е.А. Фарапонова (1984), В.І. Виноградов (1996); готовність до політичної діяльності: А.С. Мельничук; готовність до педагогічної діяльності: Н.В. Кузьміна (1975), Д.І. Фельдштейна (1977); психологічна готовність державних службовців в умовах євроінтеграції О.О. Акімов (2013), готовність особистості воїна до бойової діяльності (М.П. Коробейников, 1972), готовність до виконання завдань бойового чергування: С.І. Яковенко (1997), готовність молоді до військової служби: В.В. Шевченко (1999); готовність працівників органів внутрішніх справ до застосування табельної вогнепальної зброї: М.О. Чміль (2007); готовність до подолання корупційного делікту правоохоронців: М.Д. Данчук (2007); готовність до діяльності охоронця, до екстремальних ситуацій, до смерті, до тероризму: Є.В. Тарасова (2011) та т. ін., а також, С. Четвертаков, А. Сафонов, Ю. Молчанова, В. Луговий, В. Князев, В. Куценко, Г. Литвинов, С. Ожегов, Н. Шведова та ін., які розробляли різні питання теорії та практики психології особистості.

Репрезентація наукових досліджень Фрідріха Ніцше, Ендрю Карнегі, Жан-Жака Руссо, Томаса Гоббса, Зигмунда Фрейда, Мойсея Кагана, Конрада Лоренца, Джона Долларда, Леонарда Берковица, Абрама Маслоу, Аристотеля дозволила зрозуміти, що схожі життєві події для різних людей мають зовсім різне значення. Тому визначення потреби в розвиненій психологічній готовності як мети й складової фахової підготовки власної діяльності державних службовців через призму наукового доробку видатних філософів, засновників психоаналізу та соціальних психологів здається нам цікавим та таким, що потребує ґрунтовного дослідження.

Актуальним є розвитку особистісних компетентностей у разі впливу на неї дії зовнішніх/внутрішніх факторів, які заважають формуванню особистісних компетентностей власної діяльності, також допоможе створити ефективну процедуру адаптації державного службовця до специфічних умов державно-управлінської діяльності. Не буває двох людей з однаковим поєднанням психологічних особливостей, тому особа — це передусім жива людина зі своєю гідністю і недоліками. Кожна особа характеризується своєю життєвою позицією, тобто певним відношенням до матеріальних умов життя, до суспільства, людей, до себе самої. Усе це разом характеризує моральне обличчя особи, її соціальні установки. Одні і ті ж обставини можуть призводити до формування різних життєвих позицій. Особа є індивідуальністю, має свій певний характер і темперамент, які тісно пов'язані між собою.

Характер — це основа особи, склада найбільш виражені і взаємопов'язані властивості, що виразно проявляються в різних видах діяльності.

Виробляючи в собі позитивний характер, людина дістає можливість володіти своїм темпераментом, стримувати його прояви, якщо це розходиться з вимогами такту. Коли говорять про людину з хорошим характером, то мають на увазі, що він морально вихований, до певної міри м'який і сердечний по відношенню до людей, здатний до співпраці в колективі і готовий прийти на допомогу.

І навпаки, людина з поганим характером, або так званою важкою вдачею невдоволений іншими, а інші невдоволені ним. Так створюється таке коло стосунків з людьми, внаслідок чого порушується нормальна праця і життя в колективі, виникають конфлікти, які викликають емоційні стреси, ведучі нерідко до захворювань.

Отже, розглянемо, яким чином внутрішні (біологічні, фізіологічні, генетичні, біохімічні) та зовнішні (психологічний біль, фрустрація, атакуюче поведіння, агресія) фактори впливають на формування особистісних компетентностей державних службовців і чи є можливість послабити їх вплив на здійснення державно-управлінської діяльності. Так, біологічні фактори впливу на людину у своїх трудах розглядав Жан-Жак Руссо, який складав провину за соціальне зло не на людську природу, а на суспільство [4].

Томас Гоббс, висвітлював соціальні обмеження як необхідні для приборкання тваринних проявів людської натури, а агресивні спонукання є вродженими й тому неминучими [5].

Зигмунд Фрейд засновник психоаналізу, вважав, що джерело людської агресії — це переорієнтування енергії примітивного потягу до смерті, яке він називав "інстинктом смерті" [6].

Конрад Лоренц вивчав фізіологічні фактори впливу на людину у контексті уміння володіти вродженими механізмами гальмування агресії. К. Лоренца лякала озброєність людини "бійцівським інстинктом" та відсутність засобів його гальмування. Очевидно, що фізіологічні фактори впливають на поведінку людини настільки ж сильно як і виховання на характер, темперамент, а переживання людини взаємозалежні з генетично вибудованою нервовою системою. Агресія є складний поведінковий комплекс: у людському мозку відсутній "центр

контролю агресії", однак є ділянки нервової системи, які відповідають за прояв агресії. У разі активації цих структур мозку ворожість зростає, а дезактивація веде до зменшення ворожості [7].

Моїсей Каган розглядав агресію з позиції генетичного фактору, який вважав, що спадковість впливає на чутливість нервової системи до збудників агресії. Темперамент людини — це те, наскільки ми сприйнятливі й реактивні, яка частково дається нам від народження й залежить від реактивності нашої симпатичної нервової системи [8].

Також на чутливість нервової системи до стимуляції агресії впливає біохімічний фактор, наприклад хімічний склад крові. Так, людей у стані алкогольного сп'яніння легше спровокувати на агресивне поведіння на тлі інтоксикації. Алкоголь підсилює агресивність, знижуючи в людини рівень осудності, послабляючи здатність передбачати наслідки чинених дій, затушовує індивідуальність і знімає заборони. Існують і інші біохімічні впливи: високий рівень цукру в крові та тестостерону, які теж можуть підвищувати агресивність та агресивний прояв людини у відповідь на провокацію.

Отже, з'ясовано, що внутрішні фактори (біологічні, фізіологічні, генетичні й біохімічні) сприяють виникненню агресії, тобто дисбаланс, який виникає всередині системи впливає на психоемоційний стан людини.

Абрахам Маслоу — видатний представник "гуманістичної теорії особи" вважав, що люди — це вкрай свідомі і розумні створення без домінуючих несвідомих потреб і конфліктів і саме цим психологія гуманістичної спрямованості відрізняється від позицій попередніх психоаналітиків, які розглядали людину як істоту з інстинктивними і інтрапсихічними конфліктами та прихильників біхевіоризму, які трактують людей як слухняних та пасивних жертв довкілля. А. Маслоу вважав, що в людині від природи закладені потенційні можливості для позитивного зростання і вдосконалення. У зв'язку з чим, він розташував всі природжені потреби, мотивовані людиною у порядку їх черговості, а саме: а) потреби самоактуалізації: реалізація потенціалу; б) потреби самоповаги: значення, компетентність; в) потреби приналежності і любові: приєднання і прийняття; г) потреби безпеки: довготривале виживання і стабільність; д) фізіологічні потреби: голод, спрага і таке інше [9—11].

Отже, у результаті цієї ієрархії домінуючі людські потреби знаходяться внизу і якщо вони не задоволені, то людина не усвідомлює необхідність реалізації потреб, які знаходяться вище.

Чим вище людина піднімається у цій ієрархії, тим вона індивідуальніша і тим краще демонструє свої людські якості, психічне здоров'я.

Так, на психічне здоров'я впливає такий зовнішній фактор як фрустрація. Джон Доллард писав, що фрустрація завжди веде до прояву агресії та перешкоджає досягненню мети і підсилюється тоді, коли цілеспрямованість людини має сильну мотивацію, коли вона очікує одержати задоволення, але цього не відбувається тобто блокується. Енергія агресії необов'язково направляється на причину, що її викликала. Поступово людина навчається придушувати бажання прямої відплати, особливо коли нестриманість може викликати несхвалення або навіть покарання з боку навколишніх, тобто

фрустрація створює мотивацію для прояву агресії. Страх покарання або осуд за агресію, спрямовану безпосередньо на першопричину фрустрації, може обумовити перенос агресивного удару на іншу мішень або навіть на себе самого [12].

Леонард Берковиц розглядав фрустрацію як роздратування й емоційну готовність реагувати агресивно. Людина дратується більшою мірою, якщо той, хто викликав у нього фрустрацію, мав можливість діяти інакше. У кожному випадку стимули, що асоціюються з агресією, підсилюють агресію. Л. Берковиц вважав, що подібним стимулом є зброя, що перебуває у полі зору людини [13].

Як різновид фрустрації можна розглядати "психологічний біль", який дезорганізує свідомість та діяльність людини. Психологічний біль виникає тоді, коли поріг невдоволеності вищий ніж людина може витерпіти, тобто в умовах негативної соціальної оцінки/самооцінки. Як правило, психологічний біль відчують акцентовані, емоційно вразливі та фіксовані на своїх відчуттях особистості, у яких: послаблені гальмуючі механізми свідомості на підсвідомість; мають низький рівень культури; не розвинені вольові риси характеру та особи, які мають захворювання, що заважають процес впливу вищих коркових структур на їхню поведінку.

Атакуюче поведіння є надзвичайно сильним збудником агресії людини, тому, на нашу думку, необхідно розглянути, яким чином працює психологія суперника (опонента), який проводить "атаку" у діалозі. За допомогою мовного діалогу, ми вивчаємо характер людини, його темперамент, звички, вивчаємо коло його інтересів.

Головні цілі діалогу: проаналізувати, вивчити, дізнатися, відстояти свою точку зору і перемогти в протистоянні [20]. Якщо немає досвіду в баченні діалогу, то можна бути "атакованим", так і не проаналізувавши свого опонента і не виявити його сильні і слабкі сторони [21]. Або навпаки самому використовувати агресивну тактику ведення діалогу, спрямовану на дестабілізацію противника і як результат здобути швидку перемогу/порушення над суперником — цей етап можна назвати дослідницьким [22].

Наступний етап розвитку діалогу є "синтез", завдяки якому можна створити конкретний образ опонента, і який допоможе оцінити силу його атаки. Третій етап "інтелектуальний" — визначення вразливості опонента та повне усвідомлення ступеню психоемоційної деструктивності, яку може нанести опонент.

Отже, взаємодія між людьми являє собою складний процес, який не завжди вигідний для всіх учасників взаємодії. Найчастіше людина виходить зі спілкування в стані набагато гіршому, ніж те, з яким спілкування було розпочато [23; 24; 25].

А.Г. Сафронов вважає, що кожна людина несвідомо володіє методами психологічного нападу, але більшість людей володіють також способами психологічного захисту. Автор зводить методи психологічного захисту до трьох базових технік: а) дистанціювання від агресора (закритися в собі, в своїх справах, спробою відволіктися від фрустрації); б) контратака — представляє собою також поширений метод психологічного захисту, але є ймовірність переходу контратаки в скандал; в) психологічна амортизація — переривання мовного

поток з боку атакуючого, порушення його психологічної цілісності [14].

Аристотель вважав, що емоційне порушення несе емоційну розрядку що можливо очищатися (катарсис) від гнітючих емоцій. Пізніше гіпотеза катарсису була розширена й стала містити в собі емоційну розрядку, що досягається не тільки за допомогою споглядання драматичних добутоків, але також шляхом викликання в пам'яті й "проживання" заново минулих подій, через зовнішнє вираження емоцій і через різні дії [15].

А. Маслоу зазначав, що тільки самі люди відповідальні за вибір, який вони роблять, але свобода вибору не гарантує правильності вибору. Самоактуалізація — процес, що включає здоровий розвиток здібностей людей, що б вони могли бути тим, ким можуть бути, а самоактуалізуючі люди — це ті люди, які задовольнили свої дефіцитарні потреби і розвинули свій потенціал настільки, що можуть вважатися вкрай здоровими людьми [16].

Отже, зважаючи на вищевикладене необхідно з'ясувати, як здійснювати відбір людей у систему державного управління, які б могли контролювати фактори, які за певних умов та обставин до їх життя і діяльності спонукають до зміни особистої поведінки і які заважають формуванню готовності до роботи в напружених психологічних умовах: надзвичайних професійних, або життєвих ситуаціях. Схожі життєві події для різних людей мають зовсім різне значення [26]. Саме тому під час відбору людей до державно-службової діяльності у специфічних умовах необхідно використовувати такий значущий діагностичний критерій, як індивідуальна схильність до сприйняття психогенії [27].

Поведінка людини у стресовій ситуації багато в чому залежить від її особистісних особливостей та таких, які на неї впливають, а саме: від умінь швидко оцінювати ситуацію; від навичок миттєвої орієнтації за несподіваних обставин; від вольової зібраності, рішучості, доцільності дій і розвитку витримки; від наявного досвіду поведінки в аналогічних ситуаціях.

Ефективна реалізація змісту управлінської діяльності передбачає наявність у того, хто її реалізує, комплексу відповідних мотивів, знань, умінь, навичок та особистісних якостей, які б забезпечували успішну взаємодію учасників управлінського процесу (суб'єктів управління) зокрема та результативність загалом. Психологія тлумачить зазначений комплекс як поняття "психологічної готовності особистості" та розглядає його як необхідну та провідну умову здійснення будь-якої цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності [17].

Структура психологічної готовності до управління може бути представлена мотиваційним, когнітивним, операційним та особистісними компонентами, які є адекватними вимогам, змісту та умовам управлінської діяльності і загалом забезпечують її ефективність, що являє собою визначальною ланкою в системі професійної підготовки спеціалістів для системи державного управління. Остання передбачає необхідність створення певної освітньої системи, спроможної вирішити складні завдання цілісного формування особистості управлінця [18].

У словнику С.І. Ожегова дається таке визначення категорії "готовність" — "стан, при якому все зробле-

но, все готово, для чого-небудь". Отже, "готовність" — це автономна характеристика людини, яка змінюється в ситуаціях, має свій зміст, походження і історію [19].

Отже, існує два підходи до "психологічної готовності" людини: 1) функціональний, який визначає готовність до дії як стан мобілізації всіх фізіологічних систем людини; 2) особистісний, який розглядає готовність як невід'ємний і суттєвий компонент розвитку особистості, а саме: мотиваційний, інтелектуальний, емоційно-вольовий.

Тому у переломні, поворотні моменти життя людини повинна зберегти стійкість визначених своїх параметрів, особливо важливих для її існування, або професійної діяльності, тобто в умовах швидкозмінної, багатогранної соціальної дійсності змінювати свої різні психологічні якості [28]. На нашу думку, "психологічна готовність" — спонукає індивіда до дії виконувати функції в умовах підвищеної ефективної діяльності та запобігає стресу людини [29]. Професіоналізм управлінської діяльності передбачає виконання її функцій спеціально підготовленими спеціалістами з управління, які здатні використовувати психологію управління [30]. Психологічна готовність власної діяльності, а саме — діяльність державного службовця, що саме по собі вже є надзвичайно специфічним, у якого поставлене завдання, а саме- працювати в умовах надзвичайних професійних ситуацій не вкладається, на нашу думку, в рамки схеми, в якій би хоча б одна із вищенаведених науковцями "психологічних готовностей" мала найбільш значуще місце.

Тому слід зазначити, що формування особистісних компетентностей у психогенному вимірі державно-управлінської діяльності включає: визначення особистісних параметрів, критеріїв для їх формування та розвитку; необхідне методичне, організаційне та ресурсне забезпечення; можливості для реалізації особистісних компетентностей та їх розвитку.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

На підставі здійсненого дослідження відповідно до поставлених мети та завдань можна зробити такі висновки:

Залучення системного підходу до дослідження системогенезу особистісних компетентностей у психогенному вимірі щодо здійснення державно-управлінської діяльності забезпечило систематизацію функціональних, соціально-психологічних, психогенних, комунікаційних та інших аспектів, що проявляються у процесах здійснення державно-управлінської діяльності як окремої системи. Структурний аналіз складових державно-управлінської діяльності дозволив визначити відношення та зв'язки між основними складовими, з'ясувати суб'єктно-об'єктний склад державно-управлінської діяльності, виокремити розвиток окремих як складових системи, так і загалом державно-управлінської діяльності. Найбільш проявляються у компетенційному контексті зв'язки управління між суб'єктами, та функціональні зв'язки.

Враховуючи суб'єктно-об'єктну складову державно-управлінської діяльності, з'ясовано, що на сьогодні стає

актуальним та значущим питання розвитку особистісних компетентностей, у тому числі індивідуальної та групової стійкості в умовах впливу зовнішніх та внутрішніх психогенних факторів, які перешкоджають ефективному здійсненню державно-управлінської діяльності. Крім того, теоретичні підходи до професійного навчання державних службовців в частині розвитку особистісних компетентностей у психогенному вимірі; розвитку особистісно-компетентнісних характеристик як основи системогенезу державно-управлінської діяльності; в частині удосконалення оцінювання компетентностей державних службовців як одного з чинників розвитку системогенезу державно-управлінської діяльності. Доведено, що одними з необхідних умов формування системогенезу особистісних компетентностей у психогенному вимірі мають бути ознаки системних утворень, їх функціонування та розвиток. Тому застосування системогенезу особистісних компетентностей є актуальним напрямом дослідження зазначеної проблематики з позиції динаміки та розвитку загалом публічного управління. Систематизація процесів державно-управлінської діяльності, передумов до її виникнення (правових, організаційних, функціональних, психологічних та інших), забезпечення їх діяльності, принципів здійснення державно-управлінської діяльності, здійснення її оцінки, формування кадрової політики та інші елементи системи державно-управлінської діяльності становить теоретико-методологічну основу для формування системогенезу як парадигми державно-управлінської діяльності.

Література:

1. Словник системного аналізу проблем державного управління. — Київ: вид-во НАДУ при Президентові України, 2006. — С. 71 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Encycloped_vydanniy/f4a14404-2b5a-4031-968c-c95c5a50b4c5.pdf.
2. Розпад СРСР. Офіційний сайт <<http://znai-mo.com.ua>>
3. Ницше Ф. К генеалогии морали. (1887). Ницше Ф. Сочинения в 2 т. Т. 2. М.: Мысль. 1990. 407 — 524.
4. Руссо Ж.-Ж. Пед. соч. М.: Т. 1. 27.
5. Гоббс Т. Левиафан. Соченение. 1965. М.: Т.2.
6. Фрейд А. (1993). Психология "Я" и защитные механизмы. Инфра-М.]. Фрейд З. (1998). Вступ до психоаналізу. К.: Основи, С. 709.
7. Лоренц К. Агрессия. М.: Прогресс. 1994. 276.
8. Каган М.С. Мир общения. Проблема межсубъективных отношений. М.: Политиздат. 1988. 335.
9. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики. СПб. В 2-х томах. 2003. 432.
10. Маслоу А. Мотивация и личность. СПб. В 2-х томах. 2002. С. 480.
11. Четвертаков С.А. Иерархия потребностей по Маслоу — общая теория мотивации для социологии. Электронный ресурс <<http://sergeychet.narod.ru/motiv.html>>.
12. John Dollard, J.W. Doob, N.E. Miller, O.H. Mower, R.R. Sears (1939). "Frustration and Aggression". Yale University Press.
13. Берковиц Л. (2001). Агресія. К.
14. Сафронов А.Г. Мы атакуем — нас атакуют. Теория и практика психологического айкидо. Электронный ресурс. <<http://www.psychology-online.net/articles/doc-930.html>>
15. Аристотель. Сочинения: В 4-х т. М.: 1976. Т. 4. 153.
16. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности СПб.: Питер, 2009, 3-е издание. 608.
17. Молчанова Ю. (2004). Теоретичні основи впровадження психолого-управлінського консультування в державних установах та організаціях. Вісн. НАДУ. № 4. 60 — 67.
18. Луговой В., Князев В., Куценко В., Литвинов Г. (2001). Проблемы та пріоритети удосконалення добору, розстановки і підготовки кадрів державного управління в Україні. Вісн. УАДУ. № 4.
19. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. М.: Азбуковник. 1999. 944.
20. Акімов О.О. Психологічні аспекти проявів корупції в державному управлінні / О.О. Акімов // Державне управління: теорія та практика. — 2014. — № 1. — С. 181—188.
21. Акімов О.О. Концепт системогенезу професійної діяльності державних службовців / О.О. Акімов // Інвестиції: практика та досвід. — 2018. — № 23. — С. 133—138.
22. Акімов О.О. Функціональні чинники системогенезу професійної діяльності державних службовців / О.О. Акімов // Інвестиції: практика та досвід. — 2018. — № 24. С. 68—74.
23. Акімов О.О. Робастність системи професійної діяльності державних службовців: системогенезний контекст / О.О. Акімов // Інвестиції: практика та досвід. 2019. — № 5. — С. 104—109.
24. Кринична І.П. Компетенційний підхід до професійної діяльності публічних службовців в умовах євроінтеграції / І.П. Кринична, О.О. Акімов // Публічна служба: системна парадигма: кол. моногр. / К.О. Ващенко, С.М. Серьогін, Є.І. Бородін, Н.А. Липовська, Н.Г. Сорокіна [та ін.]; за заг. ред. С.М. Серьогіна. — Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. — С. 132—143.
25. Акімов О.О. Системогенез професійної діяльності державних службовців / О. О. Акімов // Теорія та практика публічної служби: матеріали наук.-практ. конф., 21 грудня 2018 р., Дніпро / За заг. ред. С.М. Серьогіна. — Д.: ДРІДУ НАДУ, 2018. — С. 5—7.
26. Акімов О.О. Концепт системогенезу діяльності державних службовців в контексті управління соціальним і гуманітарним розвитком / О.О. Акімов // Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком: матеріали XII регіон. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (30 листопада 2018 р.) / За заг. ред. О.Б. Кіреєвої. — Д.: ДРІДУ НАДУ, 2018. — С. 14—17.
27. Акімов О.О. Соціально-психологічний складник у системогенезі професійної діяльності державних службовців / О.О. Акімов // Публічне адміністрування: теорія та практика. — 2018. — Вип. 2 (20). — Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-02\(20\)/index.html](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-02(20)/index.html).
28. Акімов О.О. Професійні компетенції державних службовців як чинник модернізації вищої освіти / О.О. Акімов // Публічне урядування. — 2016. — № 1. — С. 189—199.

29. Акімов О.О. Основні принципи державно-управлінської діяльності у системогенезній динаміці. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 12. — URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1571> (дата звернення: 26.02.2020).

30. Акімов О.О. Функціонально-компетенційна складова державно-управлінської діяльності: зміст та джерела наповнення. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 1. — URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1574> (дата звернення: 26.02.2020).

References:

1. NADU under the President of Ukraine (2006), "A glossary of a systemic problem concerning management", [Online], available at: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Encycloped_vydanniy/f4a14404-b5a-4031-968c-c95c5a50b4c5.pdf (Accessed 19 Jan 2020).
2. znaimo.com.ua (2020), "The collapse of the USSR", available at: <http://znaimo.com.ua> (Accessed 25 Feb 2020).
3. Nytshe F. (1990), K henealohyy moraly. (1887). Nytshe F. Sochyneniya v 2 t. [To the genealogy of morality. (1887). Nietzsche F. Works in 2 volume], Mysl', Moscow, Russia.
4. Russo, Zh.-Zh. (1960), Ped.soch. [Pedagogical works], Moscow, Russia.
5. Hobbs, T. (1965), Levyafan [Leviathan], Moscow, Russia.
6. Frejd, A. (1993), Psykholohiya "Ya" y zaschytnye mekhanizmy [Psychology "I" and defense mechanisms], Ynfra-M, Moscow, Russia.
7. Lorents, K. (1994), Ahressiya [Aggression], Prohress, Moscow, Russia.
8. Kahan, M.S. (1988), Myr obscheniya. Problema mezhsob'ektyvnykh otnosheniy [The world of communication. The problem of intersubjective relations], Polytyzdat, Moscow, Russia.
9. Maslou, A. (2003), Dal'nye predely chelovecheskoj psykhyky [The far reaches of the human psyche], St.Petersburg, Russia.
10. Maslou, A. (2002), Motyvatsiya y lychnost' [Motivation and personality], St.Petersburg, Russia.
11. Chetvertakov, S.A. (2018), "Maslow's hierarchy of needs — a general theory of motivation for sociology", available at: <http://sergeychet.narod.ru/motiv.html> (Accessed 25 Feb 2020).
12. Dollard, J. Doob, J.W. Miller, N.E. Mower, O.H. and Sears. R.R. (1939), Frustration and Aggression, Yale University Press, New Haven, USA.
13. Berkovyts, L. (2001), Ahresiia [Aggression], Kyiv, Ukraine.
14. Safronov, A.H. (2008), "We attack - they attack us. Theory and practice of psychological aikido", available at: <http://www.psychology-online.net/articles/doc-930.html> (Accessed 25 Feb 2020).
15. Arystotel'. (1976), Sochyneniya [Works], Moscow, Russia.
16. Kh'ell, L. and Zyhlér, D. (2009), Teoryy lychnosti [Theories of personality], Pyter, St.Petersburg, Russia.
17. Molchanova, Yu. (2004), "Theoretical bases of introduction of psychological-managerial consulting in

state institutions and organizations", Visn. NADU, vol. 4, pp. 60—67.

18. Luhovyj, V. Kniaziev, V. Kutsenko, V. and Lytvynov, H. (2001), "Problems and priorities for improving the selection, placement and training of public administration in Ukraine", Visn. UADU, vol. 4.

19. Ozhehov, S.Y. and Shvedova, N.Yu. (1999), Tolkovyj slovar' russkogo iazyka [Explanatory dictionary of the Russian language], Azbukovnyk, Moscow, Russia.

20. Akimov, O.O. (2014), "Psychological aspects of corruption in public administration", Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka, [Online], vol. 1, pp. 181-188, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2014_1_23 (Accessed 19 Jan 2020).

21. Akimov, O. (2018), "The concept of the system genesis of the professional activities of public servants", Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 23, pp. 133—138.

22. Akimov, O. (2018), "Functional factors of the system genesis of the professional activities of civil servants", Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 24, pp. 68—74.

23. Akimov, O. (2019), "The robustness of the system of professional activity of public employees: systemogenetical context", Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 5, pp. 104—109.

24. Krynychna, I.P. and Akimov, O.O. (2017), "Competent approach to professional activity of public servants in the context of European integration", Publichna sluzhba: systemna paradygma [Public service: a systemic paradigm], DRIDU NADU, Dnipro, Ukraine, pp. 132-143.

25. Akimov O.O. (2018), "Systemogenesis of the professional activities of public servants". Materials of scientific and practical. conf. [Theory and practice of public service], Dnipro, Ukraine, 21 December.

26. Akimov, O.O. (2018), "The concept of a systemic system of civil servants in the context of social and humanitarian development management". Materials of the Khll region. scientific and practical. conf. by international participation. [Problems of managing social and humanitarian development], Dnipro, Ukraine, 30 November.

27. Akimov, O.O. (2018), "Socio-psychological component in the systemogenesis of the professional activities of public servants", Public Administration: Theory and Practice, [Online], Issue. 2 (20). available at: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-02\(20\)/index.html](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-02(20)/index.html) (Accessed 19 Jan 2020).

28. Akimov, O.O. (2016), "Professional competencies of public servants the factor of modernization of education", Public administration, vol. 1, pp. 189—199.

29. Akimov, O.O. (2019), "The main principles of public administration in the systemogenesis dynamics", Derzhavne upravlinnia: udoskonalennya ta rozvytok, [Online], vol. 12, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1571> (Accessed 26 Feb 2020).

30. Akimov, O. (2020), "Functional-competent component of state-management activity: content and sources of filling", Derzhavne upravlinnia: udoskonalennya ta rozvytok, [Online], vol. 1, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1574> (Accessed 26 Feb 2020).

Стаття надійшла до редакції 27.02.2020 р.